

DARS JARAYONIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI

F.M.Kasimov

BDPI dotsenti, p.f.n.

Ashurova Go'zalxon

BDPI Maktabgacha va boshlang'ich

ta'lim fakulteti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya:

Mazkur maqolada dars jarayonida interfaol metodlarni qo'llash imkoniyatlari, interfaol metodlar turlari, ayrim metodlar sharhi, matematika darslarida ulardan foydalanish usullari, ularning afzalliklari haqida fikr yuritilgan

Kalit so'zlar: interfaol metodlar, usullar, didaktik o'yinlar, interfaol ta'lim, boshlang'ich ta'lim, dars, o'quv jarayoni, noan'anaviy o'qitish.

Zamonaviy ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o'quvchilarga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, o'quvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko'nikma hamda malakalar darajasini baholash o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi. Bugungi kunda bir qator rivojlangan mamlakatlarda o'quvchilarning o'quv va ijodiy faolliklarini oshiruvchi hamda ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasida katta tajriba to'plangan bo'lib, ushbu tajriba asoslarini tashkil etuvchi metodlar interfaol metodlar nomi bilan yuritilmoqda.

Interfaol metodlar - shunday metodlarki, u o'quvchilarning o'zaro muloqot va o'zaro tasiridagi dars jarayonini amalga oshiruvchi usuldir. "Interaktiv" so'zi ingliz tilidan olingan "Interakt", yani "Inter" - o'zaro, "akt" - harakat, tasir, faollik ma'nolarini beradi. Interfaol metodlar ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarflamay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishish maqsadini nazarda tutadi.

Interfaol metodining asosiy maqsad va vazifalari quyidagilardan iborat:

1. O'quvchilarni mustaqil, ijodiy tanqidiy, mantiqiy fikrlashga o'rgatish;
2. Muammoli vaziyatni amaliy va hayotiy topshiriqlar asosida yechish;

3. O'z-o'zini fikrlashga majbur etish;
4. Faollashtirish;
5. O'quvchilarni tashkilotchilik va yo,,naltiruvchanlikka undash;
6. Do'stona munosabatlarni shakllantirish.
7. Refleksiya

Interfaol metodlarni tanlashda quyidagilarga e'tibor qaratishimiz lozim:

- dars mazmuniga mos kelishi;
- o'quvchilarning imkoniyatlariga to'liq mos kelishi;
- ta'lim va tarbiyani rivojlantirishga yo'nalganligi;
- o'quv jarayonini tashkil etish shakllariga mos kelishi;

Noan'anaviy o'qitish usullaridan foydalanishdan maqsad:

Mustaqil fikrlashni o'rgatadi; ko'p tarmoqli; soda va osson; bilim boyligini oshiradi; vaqtdan yutadi; qiziqarli o'tadi; dars samaradorligini oshiradi; dunyoqarashni kengaytiradi; tafakkurni rivojlantiradi; xotirani kuchaytiradi; izlanishga chorlaydi; har bir o'quvchi bilan individual munosabatda bo'ladi; o'quvchilar diqqatini darsga qaratadi va hokazo.

Interfaol metod va usullar:

- Juftlikda ishlash;	- Karusel;
- Kichik guruhlarda ishlash;	- Akvarium;
- Tugallanmagan gaplar;	- Aqliy hujum;
- Broun harakati;	- Daraxt yechimi;
- O'z nomimdan so'zlayman;	- Rolli o'yinlar;
- Press metod;	- O'z pozitsiyasini egallash;
- Munozara;	- Debatlar;
- Katta davra;	- "BBB" metodi;
- Klaster;	- Blist-o'yin;
- Zinama-zina;	- Baliq skleti
- v.b.

Quyida ta'lim amaliyotida foydalanilayotgan interfaol metodlardan bir nechtasining mohiyati va ulardan foydalanish borasida so'z yuritamiz.

"5x5x5" metodi (ko'pgina adabiyotlarda 6x6x6 metodi bayoni berilgan)

Ushbu metod yordamida bir vaqtning o'zida 25 nafar o'quvchini muayyan faoliyatga jalb etish orqali ma'lum topshiriq yoki masalani hal etish, shuningdek, guruhlarining har bir a'zosi imkoniyatlarini aniqlash, ularning qarashlarini bilib olish mumkin. "5x5x5" metodi asosida tashkil etilayotgan mashg'ulotda har

birida 5 nafardan ishtirokchi bo'lgan 5 ta guruh o'qituvchi tomonidan o'rta tashlangan muammo (masala)ni muhokama qiladi. Belgilangan vaqt nihoyasiga yetgach o'qituvchi 5 ta guruhni qayta tuzadi. Qaytadan shakllangan guruhlarning har birida avvalgi 5 ta guruhdan bittadan vakil bo'ladi. Yangi shakllangan guruh a'zolari o'z jamoadoshlariga avvalgi guruhi tomonidan muammo (masala) yechimi sifatida taqdim etilgan xulosani bayon etib beradilar va mazkur yechimlarni birgalikda muhokama qiladilar.

"5x5x5" metodining afzallik jihatlari quyidagilardir:

- Guruhlarning har bir a'zosini faol bo'lishga ular tomonidan shaxsiy qarashlarning ifoda etilishini ta'minlaydi;
- guruhning boshqa a'zolarining fikrlarini tinglay olish ko'nikmalarini hosil qiladi;
- ilgari surilayotgan bir necha fikrni umumlashtira olish, shuningdek, o'z fikrini himoya qilishga o'rgatadi;

Eng muhimi, mashg'ulot ishtirokchilarining har biri qisqa vaqt (20 daqiqa) mobaynida ham munozara qatnashchisi, ham tinglovchi, ham ma'ruzachi sifatida faoliyat olib boradi.

"5x5x5" metodidan ta'lim jarayonida foydalanish o'qituvchidan faollik, pedagogik mahorat, shuningdek, guruhlarni maqsadga muvofiq shakllantira olish layoqatiga ega bo'lishni talab etadi. Guruhlarning to'g'ri shakllantirilmasligi topshiriq yoki vazifalarning to'g'ri hal etilmasligiga sabab bo'lishi mumkin. Boshlang'ich sinf matematika darslarida "5x5x5" metodi yordamida mashg'ulotni quyidagi tartibda tashkil etish mumkin:

1. O'qituvchi mashg'ulot boshlanishidan oldin 5 ta stol atrofiga 5 tadan stol qo'yib chiqadi.
2. O'quvchilar o'qituvchi tomonidan 5 ta guruhga bo'linadilar. O'quvchilarni guruhlarga bo'lishda o'qituvchi quyidagicha yo'l tutishi mumkin: 5 ta stolning har biriga muayyan matematik ob'ekt (masalan, kub, shar, konus, silindr, parallelepiped) qo'yib chiqadi. Mashg'ulot ishtirokchilariga kub, shar, konus, silindr, parallelepiped surati tasvirlangan (jami 25 ta) varaqchalardan birini olish taklif etiladi. Har bir o'quvchi o'zi tanlagan varaqchada tasvirlangan surat bilan nomlanuvchi stol atrofiga qo'yilgan stuldan joy egallaydi.
3. O'quvchilar joylashib olganlaridan so'ng o'qituvchi mashg'ulot mavzusini e'lon qiladi hamda guruhlarga muayyan topshiriqlarni beradi. Ma'lum vaqt belgilanib, munozara jarayoni tashkil etiladi.

4. O'qituvchi guruhlarining faoliyatini kuzatib boradi, kerakli o'rinlarda guruh a'zolariga maslahatlar beradi, yo'l-yo'riqlar ko'rsatadi hamda guruhlar tomonidan berilgan topshiriqlarning to'g'ri hal etilganligiga ishonch hosil qilganidan so'ng guruhlardan munozaralarni yakunlashlarini so'raydi.

5. Munozara uchun belgilangan vaqt nihoyasiga yetgach, o'qituvchi guruhlarini qaytadan shakllantiradi. Yangidan shakllangan har bir guruhda avvalgi 5 ta guruhning har biridan bir nafar vakil bo'lishiga alohida e'tibor qaratiladi. O'quvchilar o'z o'rinlarini almashtirib olganlaridan so'ng belgilangan vaqt ichida guruh a'zolari avvalgi guruhlariga topshirilgan vazifa va uning yechimi xususida guruhdoshlariga so'zlab beradilar. Shu tartibda yangidan shakllangan guruh avvalgi guruhlar tomonidan qabul qilingan xulosalar (topshiriq yechimlari) ni muhokama qiladilar va yakuniy xulosaga keladilar.

"Aqliy hujum" metodi

Mazkur metod muayyan mavzu yuzasidan berilgan muammolarni hal etishda keng qo'llaniladigan metod sanalib, u mashg'ulot ishtirokchilarini muammo xususida keng va har tomonlama fikr yuritish hamda o'z tasavvurlari va g'oyalaridan ijobiy foydalanish borasida ma'lum ko'nikma hamda malakalarni hosil qilishga rag'batlantiradi. Bu metod yordamida tashkil etilgan mashg'ulotlar jarayonida ixtiyoriy muammolar yuzasidan bir necha original yechimlarni topish imkoniyati tug'iladi.

Dars jarayonida "Aqliy hujum" metodidan foydalanishda quyidagi qoidalarga amal qilish talab etiladi:

1. O'quvchilarni muammo doirasida keng fikr yuritishga undash, ularning mantiqiy fikrlarni bildirishlariga erishish.
2. Har bir o'quvchi tomonidan bildirilayotgan fikrlar rag'batlantirilib boriladi. Bildirilgan fikrlar orasidan eng maqbullari tanlab olinadi. Fikrlarning rag'batlantirilishi navbatdagi-yangi fikrlarning tug'ilishiga olib keladi.
3. Har bir o'quvchi o'zining shaxsiy fikrlariga asoslanishi va ularni o'zgartirishi mumkin. Avval bildirilgan fikrlarni umumlashtirish, turkumlashtirish yoki ularni o'zgartirish ilmiy asoslangan fikrlarning shakllanishiga zamin hozirlaydi.
4. Mashg'ulot jarayonida o'quvchilar faoliyatini standart talablar asosida nazorat qilish, ular tomonidan bildirilayotgan fikrlarni baholashga yo'l qo'yilmaydi. Ularning fikrlari baholanib borilsa, o'quvchilar diqqatlarini shaxsiy fikrlarini himoya qilishga qaratadilar, oqibatda yangi fikrlar ilgari surilmaydi. Metodni qo'llashdan ko'zlangan asosiy maqsad o'quvchilarni muammo bo'yicha keng fikr yuritishga undash ekanligini yodda tutgan holda ularning faoliyatini baholab borishdan voz kechish maqsadga muvofiqdir.

"Klaster" metodi

Klaster (g'uncha, bog'lam) metodi pedagogik, didaktik strategiyaning muayyan shakli bo'lib, u o'quvchilarga ixtiyoriy muammo (mavzu)lar xususida erkin, ochiq o'ylash va shaxsiy fikrlarni bemaolol bayon etish uchun sharoit yaratishga yordam beradi. Mazkur metod turli xil g'oyalar o'rtasidagi aloqalar to'g'risida fikrlash imkoniyatini beruvchi tuzilmani aniqlashni talab etadi. "Klaster" metodi aniq obyektga yo'naltirilmagan fikrlash shakli sanaladi. Undan foydalanish inson miya faoliyatining ishlash tamoyili bilan bog'liq ravishda amalga oshadi. Ushbu metod muayyan mavzuning o'quvchilar tomonidan chuqur hamda puxta o'zlashtirilguniga qadar fikrlash faoliyatining bir maromda bo'lishini ta'minlashga xizmat qiladi.

"Klaster" metodi puxta o'ylangan strategiya bo'lib, undan o'quvchilar bilan yakka tartibda yoki guruh asosida tashkil etiladigan mashg'ulotlar jarayonida foydalanish mumkin. Metod guruh asosida tashkil etilayotgan mashg'ulotlarda o'quvchilar tomonidan bildirilayotgan g'oyalarning majmui tarzida namoyon bo'ladi. Bu esa ilgari surilgan g'oyalarni umumlashtirish va ular o'rtasidagi aloqalarni topish imkoniyatini yaratadi.

"Klaster" usuli- bu metoddan ham barcha darslarda foydalanish o'rinli hisoblanadi. Bunda doira ichida mavzu nomi yoki mavzu mazmunining asosi bo'lgan so'z yoziladi, doiradan nurlar chiqqan bo'ladi, nurlarning har birida shu mavzuga oid turli ma'lumotlar yozish kerak bo'ladi. Bu metodda mustahkamlash darslarida foydalanilsa ko'proq samara beradi.

"BBB"- bu metoddan barcha darslarda foydalanish mumkin. Bunda o'quvchilar dars boshida "Bilaman" qismiga mavzuga oid o'zlari bilgan ma'lumotlarni va "Bilib olmoqchiman" qismiga shu mavzuga oid qanday ma'lumotni bilib olmoqchi ekanliklarini yozadilar. Dars so'ngida esa "Bilib oldim" qismida bugun shu mavzu doirasida qanday ma'lumotlarga ega bo'lganliklari yoziladi. Bu metodni boshlang'ich sinflarida o'tkazish ko'p hollarda to'g'ri bo'lmaydi.

"Debat" usuli – bunda o'qituvchi bitta muammoli vaziyat (savol) beradi o'quvchilr 2 guruhga bo'linib u vaziyatni hal qiladilar. Bu metod o'quvchilarda o'z fikrlarini erkin bayon eta olish, jamoa bilan ishlash ko'nikmalarini hosil qiladi.

"Blits-o'yin" metodi – harakatlar ketma-ketligini to'g'ri tashkil etishga, mantiqiy fikrlashga, o'rganayotgan predmeti asosida ko'p, xilma-xil fikrlardan, ma'lumotlardan kerakligini tanlab olishni o'rgatishga qaratilgan.

Amaliyot davrida qo'llanilgan quyidagi didaktik o'yinlar dars amaradorligini oshirishga imkon berdi.-Omadli baliqchalar;

-Quvnoq pochta;

O'rmonga sayohat .

Bu didaktik o'yinlar o'quvchilarga manzur bo'ldi, ularning darsga qiziqishlari ortganini, o'yinga faol ishtirok etishganini kuzatdik..

"Omadli baliqchalar" o'yini- bunda baliqchalar va dengizning rasmi bo'ladi. Baliqchalarning orqasida savollar yoziladi, agarda o'quvchilar savollarga javob bera olsalar dengizga tushadi, javob bera olmasalar dengizga tusha olmaydi.

"Quvnoq pochta"- bu didaktik o'yin quyidagicha olib boriladi: bunda katta qog'ozda turli kanvertchalar bo'ladi, ularni har birida savol hamda rag'bat uchun kartochkalar joylashtiriladi. O'quvchilar savolga javob bera olsalar rag'bat kartochkasini olishlari mumkin bo'ladi.

Dars o'tish jarayonida ta'limning interfaol metodlaridan unumli foydalanish, o'tilgan materialni yaxshi eslab qolishga, mustaqil fikrlay oladigan o'quvchining shakllanishiga, ta'lim mazmunini o'zlashtirishga yordam beribgina qolmasdan, balki tanqidiy va mantiqiy fikrlashning shakllanishiga, rivojlanishiga yordam beradi. O'z-o'zini baholash o'sadi, muloqotga kirishish ko'nikmasi takomillashadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Adizova, Nodira. "Nominal description of the bukhara." Web of Scientist: International Scientific Research Journal 2.11 (2021): 330-335.
- 2.Adizova, **Nodira**. "BOSHLANG 'ICH SINF ONA TILI DARSLARIDA O 'QUVCHILAR NUTQINI O 'STIRISH OMILLARI: XORAZM MA'MUN AKADEMIYASI AX OROTNOMASI." Buxoro davlat universitetining Pedagogika instituti jurnali 2.2 (2022).
- 3.ADIZOVA, Nodira. "TOPONIMLAR TARKIBIDA TOPOASOS, TOPOFORMANT HAMDA INDIKATOR TUSHUNCHALARI (BUXORO TUMANI MISOLIDA)." EDAGOGIK AHORAT: 47.
- 4.Baxtiyorovna, Adizova Nodira, and Jamolova Lubat Ilhomovna. "FAOL TA'LIM ASOSIDA DARSLARN TASHKIL QILISH-TA'LIM

SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILI SIFATIDA." PEDAGOGS
jurnali 1.1 (2022): 52-53.

5. Adizova N. B. The Role Of Ethnotoponyms In The Bukhara District
Microtopony //Scientific reports of Bukhara State University. – 2020. – T. 4. –
№. 2. – C. 131-134.

6. Adizova N. B. THE ROLE OF ETHNOTOPONYM IN THE TOPONYM OF
BUKHARA DISTRICT //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 1. – C.
414-416.

7. Адизова Н. Mikrotoponimlar tasnifi (Buxoro viloyati misolida) //Общество и
инновации. – 2022. – Т. 3. – №. 3/S. – C. 128-132.

8. Adizova N. Nominal description of the bukhara //Web of Scientist:
International Scientific Research Journal. – 2021. – T. 2. – №. 11. – C. 330-335.

9. Adizova, Nodira. "BOSHLANG 'ICH SINF ONA TILI DARSLARIDA O
'QUVCHILAR NUTQINI O 'STIRISH OMILLARI: XORAZM MA'MUN
AKADEMIYASI AX OROTNOMASI." Buxoro davlat universitetining
Pedagogika instituti jurnali 2.2 (2022).

10. Kasimov F., Kasimova M., Uktamova D. Specific principles for constructing
a system of educational tasks //Bridge to science: research works. – 2019. – C.
211.

11. Qosimov F. M., Qosimova M. M. MATEMATIKADAN IJODIY O 'QUV
TOPSHIRIQLARINING METODIK XUSUSIYATLARI //BOSHQARUV VA
ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – T. 2. – №. 2. – C.
206-211.

12. Qosimov M. F., Kasimov F. F. Methods of teaching to solve non-standard
problems //Middle European Scientific Bulletin. – 2021. – T. 11.

13. Касимов Ф. М., Касимова М. М., Хакимова М. Х. Специфические
принципы построения системы учебных задач //Психология и педагогика:
методика и проблемы практического применения. – 2016. – №. 50-2. – C. 58-
62.

14. Касимов Ф. М., Касимова М. М., Умарова Г. У. Учебные задачи как
средство активизации учебной деятельности учащихся на уроках
математики //Обучение и воспитание: методики и практика. – 2015. – №. 19.
– C. 54-60.

15. Rayxonov S., Qosimov F., Qosimova M. Boshlang'ich sinflarda tipik
arifmetik masalalar yechishga o'rgatish. – 2017.

16. Muhammedovich Q. F., Muhammedovna Q. M. BOSHLANG'ICH
SINFDA ORTA ARIFMETIK SONNI TOPISHGA DOIR MASALALAR
YECHISHGA O'RGATISH METODIKASI //BARQARORLIK VA
YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – T. 2. –
№. 4. – C. 358-362.